

jelena
uskoković

mirko
rački

tonko
maroević

Stogodišnjica života Mirka Račkog bila je dobrodošao povod da se temeljitije obradi njegov opus, koji je ionako već duboko ukorijenjen u povijesti. Taj je opus, istina, u cjelini neujednačen no zanimljiv u mnogim dijelovima, a upravo ključan u kontekstu hrvatske likovne umjetnosti razdoblja Moderne, kada predstavlja točku izrazita previranja i složenih stilskih mijena. Ne bi se moglo reći da je nepoznat, ali svakako je bio nedovoljno ocijenjen, pa i potcijenjen. Osim toga, mnogi radovi su izgubljeni, što i nije čudno s obzirom na to da su značajnim dijelom nastali u inozemstvu, neki propali a neki preslikani, pa je znanstvena rekonstrukcija bila vrlo manjkava dok se toga nije prihvatila Jelena Uskoković. Prije desetak godina izložbom je okrunila i zaokružila sve dotadašnje spoznaje o opusu Račkoga a nakon toga intenzivno je nastavila s istraživanjima, s dopunom kataloga i, osobito, s proučavanjem stilskih paralela i oblikovnih ishodišta.

Monografija koju smo dobili iz njezina pera sintetizira sve važne podatke o životu i radu Mirka Račkoga, znalački prati putove njegova formiranja i uklapanja u tokove našeg slikarstva.

Važan dio posla autorica knjige je obavila već samim rasporedom građe, odnosno time što se odlučila na tematsku a ne kronološku razdiobu. Takvom dosjetkom omogućila je tretiranje isključivo relevantnog gradiva, te oslobodila knjigu balasta i ponavljanja u slikovnom materijalu. Umjesto biografske perspektive, što karakterizira tradicionalne povijesno-umjetničke pristupe, postavila je u središte svojevrsnu ikonološku problematiku. Na taj je način slikar ne samo uklopljen u šira morfološka razmatranja, nego i vrednovan kao konstitutivni dio cjeline mo-

dernoga hrvatskog (i jugoslavenkog) slikarstva, odnosno kao jedan od nosilaca i primjernih realizatora poetike svojega naraštaja.

Ocrtavajući kulturnu klimu naše sredine na početku stoljeća, autorica se ponegdje i polemički odnosi prema uvriježenim stavovima, a posebno prema ustaljenoj stilskoj terminologiji. Komparativističkim analizama utvrđuje veze i ovisnosti s bečkim i njemačkim ambijentom, te traži da se i u našu literaturu ravnopravno uvede pojam »jugendstila«, kao adekvatniji, umjesto uobičajene »secesije« (jer se odnosi na oblikovne, dok »secesija« naglašava tek društvene aspekte). Još određenije reafirmira pojam »simbolizma«, kao najšireg duhovnog obzorja u kojem dijelu gotovo svi značajni umjetnici na razmeđu stoljeća (i koje bi bilo nadređeno partikularnim stilskim odrednicama). Neke od njezinih teza nemimoilazne su pri svakoj budućoj raspravi o temeljima naše likovne Moderne, a zapravo su već zalag studioznijeg pristupa i nacrt povijesne sinteze.

Posebnu pažnju Uskokovićeva posvećuje formiranju likovnog izraza Račkoga, te njegovim trajnim sklonostima za slikanje ideja, simbola, teza, priča ili osjećaja. U tom je smislu dolično rasvijetljen odnos s Isidorom Kršnjavijem, pri čemu je izvršena i stanovita povijesna revalorizacija Kršnjavijeve mentorske i promotorske uloge. Očigledno je Račkomu pogodovao takav savjetodavac kad je, unatoč političkim razmimoilaženjima, doživotno zadržao poštovanje i potrebu za njegovim savjetom i pomoći. Narudžba za ilustriranje Dantea poklopila se sa slikarstvom intimnim credom (literarne i moralističke naravi). Radilo se, dakle, o sudbinskom izazovu na koji je Rački zdušno odgovorio

i u više navrata po vlastitom izboru odgovarao. Autorica je, međutim, i na tom području odlučno razdvojila žito od kukolja. Prema strogim i dosljednim povijesno-umjetničkim kriterijima izdvojila je dio koji predstavlja vrhunce osobnog (ali istovremeno i općeg) stila od udjela puke rutine.

Najoriginalnije poglavlje knjige svakako je ono posvećeno ciklusu slika i crteža koji su imali predstavljati likovni korelativ »jugoslavenskog mita«. Riječ je o djelima iz drugog desetljeća, najčešće izlaganima zajedno s Meštrovićevim kipovima, na manifestacijama grupe »Medulić« ili na rimskoj izložbi u srpskom paviljonu. Izričitom nacionalizmu i monumentalizmu takvih slika i kipova Uskokovićeve nalazi pandan u onodobnoj njemačkoj umjetnosti, a kao naročito određen slučaj recepcije ističe Meštrovićev »Kosovski hram«, koji bi formalno i ideološki proizlazio iz Metznerove skulpture. Možda je digresija o Meštroviću preopširna kao što je i prikazivanje odgovarajuće njemačke situacije odveć sustavno i detaljno za potrebe ovakve monografije. Shvatljivo je, međutim, da je zbog relativne novosti svojih te-

za autorica potražila što obilniju dokumentaciju i što rječitije argumente.

Učestalo pozivanje na teoretsku literaturu s njemačkog govornog područja također se daje opravdati dosadašnjim zanemarivanjem takve građe u našoj povijesti umjetnosti. Uvjerljivo su navedene mnoge bitne komponente Račkijeva izražajnog rječnika, a posebno dobro obrađene relacije s Jettmarom i Hodlerom, premda možemo primijetiti da je poglavlje o vezama i izvorima po svojoj akribiji prikladnije zahtjevima disertacije negoli monografskoj namjeni knjige, to više što kompoziciono dolazi pred sam zaključak. Unatoč takvim i sličnim mogućim primjedbama nije pretjerano reći da je interpretacija Jelene Uskoković po prvi put postavila djelo Mirka Račkog na odgovarajuće mjesto. Odmjerenost i vjerodostojnost njezinih sudova osigurava određenom broju slika i crteža ključan i nemimolazan položaj u povijesti. Ostavljajući na marginama sve ono efermerno i pomodno, izvršila je neophodno potrebnu valorizaciju, prema kojoj je umjetnička »aktiva« Račkoga u knjizi dostojno predstavljena.

veselko
tenžera
ivan
lovrenčić
tonko
maroević